

Setkání s obchodovanou osobou

*jak může sociální
pracovnice či
pracovník přispět
k řešení situace?*

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz

Příručka byla vytvořena v rámci projektu podpořeného Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem ČR: „Zvyšování bezpečnosti osob ohrožených obchodováním s lidmi při zapojování na trh práce“, reg. číslo projektu: CZ.1.04/3.1.03/A7.00163.

Obchodování s lidmi je nepřipustný trestný čin, ke kterému dochází i na území České republiky. Obchodováním s lidmi dochází k hrubému porušování základních lidských práv obchodovaných osob. Dle posledních kvalifikovaných odhadů Mezinárodní organizace práce se nucená práce týká odhadem 21 milionů lidí a zisk z této nelegální činnosti se odhaduje na 150 miliard dolarů.

Lidé, kteří byli obchodováni či vykořisťováni, mnohdy potřebují podporu při řešení své situace a při návratu do běžného života, kterou jim mohou poskytnout například sociální pracovníce a pracovníci, se kterými se setkají. Právě na tuto skupinu pracovníků a pracovníků se příručka zaměřuje.

Cílem příručky je poskytnout základní informace o problematice obchodování s lidmi, ale rovněž o identifikaci obchodovaných osob.¹ Obecně je text rozdělen na teoretickou a praktickou část. První se zabývá informacemi o obchodování s lidmi v České republice a informuje o práci organizace La Strada Česká republika. Součástí je také legislativní zakotvení trestného činu obchodování s lidmi. Praktická část obsahuje rady a doporučení, jak identifikovat obchodovanou osobu a vést s ní rozhovor, a informace o následcích obchodování s lidmi.

¹ Organizace La Strada Česká republika používá termín obchodovaná osoba, nikoliv oběť. V případě, že je v textu použito termínu oběť obchodování s lidmi, jedná se o citaci konkrétního dokumentu či zákona.

Setkání s obchodovanou osobou

***Jak může sociální
pracovnice či
pracovník přispět
k řešení situace?***

Česká republika je v současnosti zemí cílovou, tranzitní i zdrojovou. Aktuální informace, odkud přicházejí obchodované osoby či jaké jsou cílové země pro české občanky a občany, jsou dostupné v každoroční Zprávě o stavu obchodování s lidmi v České republice.² V posledních letech došlo ke změně modu operandi páčání trestného činu obchodování s lidmi známého z předchozích let. Pachatelé a pachatelky začali využívat kromě původních násilných forem donucování, výhrůzek a zastrašování rovněž subtilnější formy donucení, jako je zneužití tísně, neznalosti jazyka, místních podmínek apod. Prostředky elektronické komunikace jsou čím dál více využívány při páčání tohoto trestného činu. Prostřednictvím internetu dochází například k náboru osob v zemi původu a provázání kriminální sítě.

Obchodování s lidmi má mnoho forem – například za účelem sexuálního vykořisťování, nucené práce, nucených sňatků, nuceného páčání trestné činnosti, nuceného žebření a dalších. V České republice se zatím nejčastěji setkáváme s prvními dvěma formami.

K obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování dochází v případě, že obchodovaná osoba je užita k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování anebo k výrobě pornografického díla, případně k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního obtěžování nebo zneužívání. V případě obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování bývají na území České republiky pachatelé a pachatelky i obchodované osoby české i cizí národnosti. V posledních letech dochází k úbytku zájmu o sexuální služby v klubech a na ulicích a naopak k nárůstu poskytování sexuálních služeb v privátech a neoznačených klubech, což má za následek ztížené odhalování trestných činů a přístupu neziskových organizací do těchto prostředí. Donucovacími prostředky bývají nejčastěji vyhrožování, fyzické napadání či využití omamných a psychotropních látek.

O obchodování s lidmi za účelem nucené práce se jedná v případě, kdy je obchodovaná osoba užita k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování. Obchodování s lidmi za účelem nucené práce spočívá ve fyzicky náročné práci v různých sektorech, dlouhé pracovní době, minimální či žádné mzdě či vytváření dluhové závislosti. Organizované skupiny často zajišťují legální vstup do České republiky včetně dopravy, následně jsou osobám například odebírány doklady, je jim vyhrožováno, v některých případech je použito násilí.

V současné době disponuje česká justice desítkami pravomocných rozsudků v oblasti obchodování s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování (v letech 2008 až 2011 bylo odsouzeno za tento trestný čin celkem 33 osob). První pravomocná odsouzení pro trestný čin obchodování s lidmi za účelem pracovního vykořisťování byla vynesena v roce 2012. Dle statistik Policie České republiky bylo v roce 2013 zjištěno 18 trestných činů obchodování s lidmi a bylo stíháno 25 osob. Aktuální informace jsou dostupné ve statistikách Policie České republiky.³

Obchodování s lidmi v České republice

² www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-dokumenty-982041.aspx

³ www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx

Organizace La Strada Česká republika je neziskovou organizací, která se zabývá řešením problematiky obchodování s lidmi. Její aktivity jsou zaměřené na tři témata. V první řadě se jedná o poskytování sociálních a právních služeb cílové skupině (obchodovaným či vykořisťovaným osobám), a to v podobě například ubytování v azylových bytech, zprostředkování pracovního a právního poradenství, zajištění cesty do domovské země a zprostředkování následné péče v zemi původu. Sociální služby jsou zaměřeny na podporu při řešení aktuální krizové situace, na průběžné informování o možnostech řešení situace, podporu při uplatňování práv a zprostředkování kontaktu na další pomáhající organizace či instituce. La Strada poskytuje možnost sdílení a konzultace problémů i úspěchů se sociální pracovnící či pracovníkem, podporu při zařizování dokladů, dávek a legalizaci pobytu v rámci zákonů platných na území ČR, podporu při vypracování žádostí a stížností, zpracování vyjádření a posudků podle potřeby klientek a klientů, asistenci při jednání s úřady a organizacemi, poradenství v řešení (domnělých či faktických) dluhů, tlumočení a další. V rámci druhého okruhu aktivit se La Strada zabývá prevencí a vzděláváním v podobě terénních služeb, vzděláváním různých profesních skupin, ale také primární prevencí. Specifickou aktivitou, kterou se organizace La Strada zabývá, je práce v terénu, kterou chápe jako určitou speciální formu intervence do prostředí cílových skupin, která vychází z metod a principů terénní sociální práce a sociální práce obecně. Terén probíhá v místech, kde se potenciálně obchodované a vykořisťované osoby pohybují v rámci svých každodenních aktivit (černé burzy práce, levné ubytovny, stavby, sklady, tržnice atd.). Poslední okruh tvoří advokační a lobby aktivity, jejichž hlavním smyslem je dávat hlas obchodovaným osobám a analyzovat a připomínkovat opatření proti obchodování s lidmi z hlediska zajištění jejich práv. La Strada se zasazuje o systémová opatření, která vedou k odstranění faktorů zranitelnosti (potenciálně) obchodovaných osob. Prostřednictvím výzkumných a monitorovacích aktivit přispívá do odborného diskurzu a rozšiřuje jej. Veškeré činnosti La Strady jsou založeny na šesti hlavních principech: lidská práva, empowerment, neoliberalionismus, feminismus, rovné příležitosti a transparence.

**Činnost
organizace
La Strada
Česká
republika**

První mezinárodní definicí obchodování s lidmi byl Protokol o prevenci, potlačování a trestání obchodu s osobami, zejména ženami a dětmi, doplňující konvenci Spojených národů o boji proti mezinárodní organizované trestné činnosti, vydaném OSN v Palermu v roce 2000, a to následující formou: „Obchodováním s osobami se rozumí najímání, přepravování, převádění, přechovávání nebo přijímání osob na základě vyhrožování, použití síly či jiných forem nátlaku, pomoci únosu, podvodu, lži či zneužití moci nebo bezmocnosti osoby, případně poskytování či přijímání finančních prostředků či jiných výhod k získání souhlasu osoby, která má v moci jinou osobu, s úmyslem tuto osobu zneužívat. Zneužíváním se mimo jiné rozumí využívání jiných osob k prostituci či jiným formám sexuálního zneužívání, nucená práce či služby, otroctví či praktiky podobné otroctví, útisk nebo odjímání orgánů.“

Formy obchodování s lidmi jsou různé a není možné vyjmenovat všechny případy. Nejčastěji však k obchodování s lidmi dochází na následujících místech, v profesích či situacích:

- sexuální průmysl včetně prostituce
- práce v domácnosti
- práce v zemědělství, stavebnictví, potravinářský průmysl, spotřební průmysl, služby
- sňatky, kdy je nevěsta koupena svým manželem ať již přímo od rodiny či prostřednictvím inzerátu
- další prostředí (např. pouliční žebrota, drobná kriminalita dětí)

Terminologie a legislativa

1 Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje nebo vydá dítě, aby ho bylo užito

- a** jiným k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování anebo k výrobě pornografického díla,
- b** jiným k odběru tkáně, buňky nebo orgánu z jeho těla,
- c** ke službě v ozbrojených silách,
- d** k otroctví nebo nevolnictví, nebo
- e** k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, anebo kdo kořistí z takového jednání, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až deset let.

2 Stejně bude potrestán, kdo jinou osobu než uvedenou v odstavci 1 za použití násilí, pohrůžky násilí nebo jiné těžké újmy nebo lsti anebo zneužívaje jejího omylu, tísně nebo závislosti, přiměje, zjedná, najme, zláká, svede, dopraví, ukryje, zadržuje, přijme nebo vydá, aby jí bylo užito

- a** jiným k pohlavnímu styku nebo k jiným formám sexuálního zneužívání nebo obtěžování anebo k výrobě pornografického díla,
- b** jiným k odběru tkáně, buňky nebo orgánu z jejího těla,
- c** ke službě v ozbrojených silách,
- d** k otroctví nebo nevolnictví, nebo
- e** k nuceným pracím nebo k jiným formám vykořisťování, anebo kdo kořistí z takového jednání.

3 Odnětím svobody na pět až dvanáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,

- a** spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 nebo 2 jako člen organizované skupiny,
- b** vydá-li takovým činem jiného v nebezpečí těžké újmy na zdraví nebo smrti,
- c** spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného značný prospěch, nebo
- d** spáchá-li takový čin v úmyslu, aby jiného bylo užito k prostituci.

4 Odnětím svobody na osm až patnáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,

- a** způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 těžkou újmu na zdraví,
- b** spáchá-li takový čin v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu, nebo
- c** spáchá-li takový čin ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.

5 Odnětím svobody na deset až osmnáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 nebo 2 smrt.

6 Příprava je trestná.

Na obchodování s lidmi se vztahuje oznamovací povinnost.

Aktuálně je trestný čin obchodování s lidmi zakotven
v Zákoně č. 40/2009 Sb., Trestní zákoník, a to v paragrafu 168

System pomoci pro obchodované osoby

Program podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi v České republice

Program, který funguje od roku 2003, je koordinovaný Ministerstvem vnitra České republiky – odborem bezpečnostní politiky a prevence kriminality - a umožňuje identifikovaným obětem obchodování s lidmi využívat služeb specializovaných nevládních organizací, požádat o součinnost při úpravě pobytového oprávnění či pomoc při bezplatném dobrovolném návratu do země původu.

Cíle programu (2003):

1. poskytnout obětem podporu a zabezpečit ochranu jejich lidských práv a důstojnosti
2. motivovat oběti ke svědecké výpovědi, a tak pomoci orgánům činným v trestním řízení

Program Ministerstva vnitra nabízí mimo jiné možnost legalizace pobytu pro oběti obchodování s lidmi za předpokladu, že obchodovaná osoba spolupracuje s orgány činnými v trestním řízení a nespolupracuje s podezřelými. Dále je možné v rámci programu využít služeb dlouhodobé sociální integrace či pomoci při dobrovolném bezplatném návratu do země původu prostřednictvím Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) Praha.

Odškodnění obchodovaných osob

Dle směrnice EP a Rady 2011/36/EU ze dne 5. dubna 2011 o prevenci obchodování s lidmi, boji proti němu a ochraně obětí, kterou se nahrazuje rámcové rozhodnutí Rady 2002/629/SVV a směrnice Rady č. 2004/81/ES z 29. dubna 2004 týkající se vydávání povolení k pobytu občanům třetích zemí, kteří se stali oběťmi obchodování s lidmi nebo kteří se stali objekty převaděčství a spolupracují s příslušnými orgány, ke kterým se zavázala také Česká republika, mají obchodované osoby následující práva:

- doba na promyšlenou, zda budou spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení
- povolení k pobytu
- přístup na trh práce, případně ke vzdělání
- právo na sociální a zdravotní pomoc (sociální služby či dávky apod.)
- dobrovolný návrat
- právo na právní pomoc

Dále jsou definována práva obětí trestných činů v trestním řádu České republiky:

- nárok na náhradu škody
- utajení svědka či svědkyně
- vízum za účelem strpění pobytu

Odškodnění

	Pachatel/ka známý/á	Pachatel/ka neznámý/á
Od pachatele/ky	Náhrada škody - v trestním řízení - v občanském soudním řízení	
Od státu	Zákon o obětech trestných činů (č.45/2013 Sb.) (+ Sociální dávky, státní sociální podpora)	Dle zákona o obětech trestných činů (+ Sociální dávky, státní sociální podpora)
Od pojišťovny	Pojištění - odpovědnosti za škodu uzavřené pachatelem, jeho povinné ručení - životní, zdravotní, úrazová pojistka oběti či další typy pojištění	Pojištění - životní, zdravotní úrazová pojistka oběti či jiné typy pojištění
Jiné zdroje	Nadace, sbírky, nadační fondy	Nadace, sbírky, nadační fondy

Stránky Ministerstva vnitra České republiky s dokumenty týkajícími se obchodování s lidmi
<http://www.mvcr.cz/clanek/obchod-s-lidmi-dokumenty-982041.aspx>

Stránky neziskové organizace La Strada Česká republika, o.p.s.
<http://www.strada.cz/cz/>

Stránky neziskové organizace Diakonie Českobratrské církve evangelické
<http://www.diakonie.cz/>

Stránky mezivládní organizace IOM (Mezinárodní organizace pro migraci)
<http://iom.cz/>

Stránky Ministerstva zahraničí Spojených států amerických s odkazem
na každoroční zprávy o obchodování s lidmi
<http://www.state.gov/j/tip/rls/tiprpt/>

Stránky o obchodování s lidmi Evropské komise
https://ec.europa.eu/anti-trafficking/node/1_en

Zákony
<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>
<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Užitečné odkazy

Neverbální známky při kontaktu s potenciálně obchodovanou osobou, které mohou ukazovat na obchodování s lidmi:

- ztížené životní podmínky potenciálních obětí
- fyzické týrání
- neodpovídající pracovní podmínky
- známky toho, že osobní svoboda je omezena
- z chování je zřejmá silná závislost
- doklady má u sebe jiná osoba
- doklady jsou falešné nebo pozměněné
- jiná osoba trvá na tom, že policistovi či policistce, jiné úřední osobě či sociálnímu pracovníkovi či pracovníci podá vysvětlení

Případy obchodování s lidmi odhalí často jako první místní policisté a policistky. Obchodování s lidmi může být spojeno s určitým prostředím, jako je prostředí prostituce (nevěstince, eskortní služby, masážní salony), s pornografií, nelegálními činnostmi v masážních salonech, striptýzových barech, s domácím násilím, trestnou činností, do které jsou zapojeny děti (migranti) bez doprovodu dospělých. Identifikovat obchodované osoby mohou specializované organizace a instituce, kdy ve výpovědi člověka zaznamenají znaky, které mohou ukazovat na trestný čin obchodování s lidmi. Mezi tyto znaky patří mimo jiné:

- V zemi původu byla nabídnuta práce třetí osobou, která také zprostředkovala cestu, zajistila, případně uhradila doklady, slíbila pracovní povolení.
- Došlo k falešným či zavádějícím slibům ohledně podstaty práce (například pracovní podmínky nebo délka pracovní doby).
- Došlo k předání či prodání člověka jiné osobě.
- Došlo k umisťování osoby na místo, ze kterého nemohla svobodně odejít.
- Docházelo k vyhrožování, zastrašování, vydírání (ublížení přímo osobě nebo osobám blízkým, vyhrožování udáním úřadům apod.), a to jak v průběhu cesty, tak zejména na místě, kde osoba pracovala.
- Byly zadržovány dokumenty, případně byla osobě omezena svoboda pohybu, či byly vymáhány přehnané dluhy či udělovány finanční tresty.
- Nebylo možné práci či činnost odmítnout vzhledem k bezvýhodné situaci.
- Osoba byla nucena vykonávat práci proti své vůli nebo ji nemohla opustit.
- Nebyla vyplacena dohodnutá mzda.
- Byly nabízeny či vnučovány drogy, které byly následně využívány jako nástroj kontroly.
- Docházelo k fyzickému týrání, k odpírání stravy, spánku, tekutin či lékařské pomoci.
- Docházelo k mučení, či jednání ze strany třetích osob bylo vnímáno jako nelidské či ponižující.
- Došlo nebo docházelo ke znásilnění, únosu či odebrání orgánů.

Praktická část

Identifikace potenciálně obchodované osoby

Praktická část

Vedení rozhovoru s potenciálně obchodovanou osobou (a příprava na něj)

1. **Psychický stav potenciálně obchodované osoby**
 - Je nutné si uvědomit, že potenciálně obchodovaná osoba se ve chvíli, kdy se s ní setkáváme, může nacházet jak v akutním stavu těsně po činu, kdy se u ní může projevovat akutní reakce na stres, tak i v různé dlouhou dobu po činu, kdy mohou být přítomny symptomy posttraumatické stresové poruchy.
 - V obou případech může být nutné využít při rozhovoru principy krizové intervence, případně práce s projevy posttraumatické stresové poruchy.
2. **Psychická podpora a posilování osoby**
 - Během rozhovoru je důležité dle aktuální situace:
 - normalizovat následky prožité situace,
 - umožnit zpracování pocitů viny,
 - podporovat vyjadřování emocí,
 - zajímat se o potřeby potenciálně obchodované osoby.
 - Osoba vedoucí rozhovor by měla potenciálně obchodované osobě poskytnout informace i během rozhovoru, verbálně či neverbálně ujišťovat, že dokáže vyslechnout popis těžkých situací a akceptovat pocity studu.
3. **Bezpečnostní aspekty**

Souvisejí se skutečností, že obchodování s lidmi je trestný čin.

 - Potenciálně obchodované osobě je nutné sdělit základní bezpečnostní opatření:
 - Nekontaktovat nikoho z rizikového prostředí.
 - Nesdělovat dalším osobám, kde se nachází, či kde bude pobývat.
 - V případě nutnosti změnit či upravit vzhled (nošení čepice, změna barvy vlasů apod.).
 - V případě kontaktu s pachatelem či pachatelkami tajit spolupráci s pomáhající organizací či policií, případně tvrdit, že byl/a ke spolupráci donucen/a.
 - Pokud by došlo k napadení na veřejném místě, je vhodná hlasitá slovní obrana a vykání osobě, která atakuje, aby bylo patrné, že se nejedná o hádku mezi partnery.
 - Utíkat tam, kde jsou lidé, nejlépe do veřejných institucí (nemocnice, úřady apod.).
 - V případě vlastního ohrožení či ohrožení rodiny kontaktovat policii, teprve poté pomáhající organizaci či linku organizace La Strada Česká republika.
4. **Komunikační bariéry**
 - Na rozhovor mohou mít vliv komunikační bariéry týkající se:
 - genderu,
 - pobytového statusu,
 - strachu z trestu či pomsty ze strany pachatele či pachatelky,
 - vztahu s obchodníkem či obchodnicí,
 - kulturních specifik,
 - individuální situace,
 - postojů pomáhajícího pracovníka či pracovnice.
5. **Předsudky, stereotypy a postoje pracovníka/pracovnice**
 - Před samotným rozhovorem je vždy nutné si uvědomit vlastní předsudky, stereotypy a postoje.
 - Osoba, která rozhovor vede, by si vždy měla dát pozor na případnou viktimizaci či moralizování (například v případě prostituce).

Mezi některé stereotypy, které se váží k prostituci, patří mimo jiné:

 - „Není nic lepšího než poskytovat sex za peníze“
 - „Všechny prostitutky jsou oběti“
 - „Neměly být tak naivní, mohou si za to samy!“
příp. „Věděly, co budou dělat, tak at si nestěžují“
 - „Jsou „na prodej“ – násilný sex není znásilnění“

Neměli bychom pokládat otázky vedoucí k sekundární viktimizaci:

 - Proč jste neutekl/a dříve?
 - Proč jste neodmítl/a dělat, co po vás žádali?
 - Proč jste s nimi jel/a?

Pokud existuje podezření, že došlo k obchodování s lidmi či pracovnímu vykořisťování, je nutné si připravit podmínky na rozhovor:

- Bezpečné prostředí jak pro klienta či klientku, tak pro pomáhající (nejlépe kancelář).
- Dostatek času (obvykle 1,5 hodiny).
- Tlumočení (pokud je to možné, je vhodné předem vybrat tlumočnicka či tlumočnicki, se kterými má organizace předchozí zkušenosti, zvláště bezpečnostní rizika a seznámit tlumočnicka či tlumočnicki s tématem rozhovoru předem).
- Informace o možnostech pomoci a základní informace o právním rámci obchodování s lidmi.
- Tekutiny, případně strava, leták s kontakty na pomáhající organizaci.
- Ideálně 2 osoby (jedna vede rozhovor, druhá zapisuje).

Osoba, která vede rozhovor, by měla:

- představit sebe a svoji roli v organizaci/instituci,
- vysvětlit důvod rozhovoru, sdělit, že bude obsahovat otázky na vývoj situace, která předcházela setkání. Rovněž by osoba vedoucí rozhovor měla upozornit na to, že některé otázky může být obtížné či nepříjemné zodpovědět a že dotazovaný má právo odmítnout odpověď,
- vysvětlit, že čím více informací osoba sdělí, tím větší bude prostor pro hledání cest k řešení situace,
- sdělit, že kdykoli během rozhovoru je možné požádat o přestávku, využít toaletu, požádat o tekutiny apod.,
- informovat, jak bude nakládáno s osobními údaji a informacemi. Získané informace by měly mít důvěrný charakter,
- zdůraznit, že pokud nebylo porozuměno otázce, je možné se kdykoli zeptat,
- informovat, že na konci rozhovoru dostane klient/ka co možná nejpřesnější informace o možnostech pomoci. Pokud nebude moci poskytnout pomoc osoba, která rozhovor vedla, pokusí se najít jinou organizaci, která bude moci služby nabídnout. Klient/ka se také může dozvědět, jak postupovat, pokud je ochoten/a spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení,
- dát prostor pro otázky před zahájením rozhovoru i během rozhovoru.

Během rozhovoru je důležité dle aktuální situace:

- normalizovat následky prožité situace,
- umožnit zpracování pocitů viny,
- podporovat vyjadřování emocí či se zajímat o potřeby,
- verbálně či neverbálně ujistovat, že osoba vedoucí rozhovor dokáže vyslechnout popis těžkých situací a akceptovat pocity studu.
- Na závěr rozhovoru by vždy měly být shrnuty dohody a dojednán další postup.

**Otevření rozhovoru a vysvětlení situace.
Psychosomatický stav.
Co se stalo či co se děje.
Co potenciálně obchodovaná osoba potřebuje.
Co může pomáhající organizace nabídnout.
Dohody.**

Praktická část

Příprava na rozhovor

Rozhovor

Základní okruhy otázek rozhovoru s potenciálně obchodovanou osobou

- Obchodování s lidmi má důsledky jak fyzické, tak psychické.
- Mezi fyzické projevy patří nejčastěji
 - bolest hlavy a únava či nespavost, bolesti zad, zažívací problémy, problémy s pamětí, případně pohlavně přenosné choroby.
- Psychické projevy mohou mít následující podobu:
 - Depresivní projevy (nezájem, beznaděj, osamocenosť, smutek, sebevražedné myšlenky).
 - Úzkostné projevy (strach, nervozita, vnitřní třes, úleky, neklid, panika apod.).
 - Hostilní projevy (neodůvodněné sklony k agresivitě k okolí – osobám, předmětům, sklony k hádkám, zvýšené podráždění, výbuchy vzteku).
 - Posttraumatická stresová porucha (flash-back, noční můry, náhlé emoce) a tělesné projevy spojené s flash-backem, nespavost, problémy koncentrace apod.).

Praktická část

- Psychosomatické projevy u obchodovaných osob, které je možné zaznamenat, mohou být následující:
 - Klient či klientka s akutní nemocí či zraněním.
 - Klient či klientka v krizi, vnitřní nerovnováha způsobená kritickými životními událostmi, selhání obranných mechanismů, normální reakce na nenormální situaci (fáze krize: šok, popírání, hněv a agrese, deprese, akceptace).
 - Mezi tělesné reakce patří mimo jiné napětí, bolest, necitlivost v různých částech těla, omezení fyziologických procesů, narušení dechu a pocitu tělesného schématu.
 - Klient či klientka v akutní fázi traumatu - objevuje se akutní reakce na stres (typ A – zvýšená aktivita, nebo typ B – zamrznutí, apatie).
 - Klient či klientka s příznaky posttraumatické stresové poruchy – otupělost, odcizení se lidem, úzkosti, poruchy spánku, opakování traumatu ve vzpomínkách a ve snech (flash-back), nesoustředěnost, pocity viny apod.
 - Klient či klientka trpící sekundární viktimizací (újma vznikající důsledkem reakcí formálních instancí nebo neformálního sociálního okolí).
 - Klient či klientka přesvědčený/á o tom, že trpí přenosnou chorobou.
 - Klientka přesvědčená, že je či není těhotná.

Důsledky obchodování s lidmi na zdravotní stav

Info a SOS linka

(+420) 222 71 71 71, 800 077 777

po: 10.00 – 16.00 (v českém jazyce)

út: 10.00 – 16.00 (v českém a anglickém jazyce)

st: 12.00 – 20.00 (v českém, ruském a rumunském/moldavském jazyce)

čt: 10.00 – 16.00 (v českém jazyce)

Mimo provozní hodiny linky je k dispozici záznamník.

E-mail: pomoc@strada.cz, lastrada@strada.cz

Pošta: La Strada Česká republika, o.p.s., P. O. Box 305, 111 21 Praha 1

**Kontakty na
La Stradu**

Použitá literatura

- Burčíková, P., Kutálková, P. (2008) *Neregulární status migrantů a migrantek ve vztahu k obchodování s lidmi*. In: *Neregulární pobyt cizinců v ČR: problémy a řešení*. Praha: Člověk v tísni, o.p.s., Multikulturní centrum, Organizace pro pomoc uprchlíkům, Poradna pro uprchlíky (dostupné online)
- Burčíková, P., Kutálková, P., Hůle, D. (2008) *Cool...je vědět víc. Ústavní výchova a rizika komerčního sexuálního zneužívání dětí*. Praha : La Strada ČR (dostupné online)
- Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol.: *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Grada Publishing, Praha 2007.
- Hidden Slaves, Forced Labour in the United States. Free the Slaves, Washington D.C., Human Rights Center University of California, Berkeley 2004.*
- Kutálková, P. (2007) *Identifikace obchodovaných osob jako součást sociální práce s marginalizovanými skupinami/ osobami žádajícími o mezinárodní ochranu*. In *Metodika individuální práce s klientem*. Konsorcium nevládních organizací pracujících s uprchlíky v ČR (dostupné online) *Národní strategie boje proti obchodování s lidmi (2008-2011)* (dostupné z www.mvcr.cz)
- La Strada Express - Identification of Trafficked Persons. Issue No 2, March 2006, La Strada Moldova, 2006.* (dostupné online)
- National Referral Mechanisms. OSCE/ODIHR, Warsaw 2004.* *Obchod s lidmi a nucená či vykořisťující práce*. La Strada ČR, Praha 2006.
- Practical Guide to Assisting Trafficked Women. Global Alliance Against Traffic in Women, Bangkok 1997.*
- Protokol for identification and Assistance to Trafficked Persons and Training Kit. Anti-Slavery, London 2005* (dostupné online)
- Trafficking of men - a trend less considered : The case of Belarus and Ukraine (2008)* IOM (dostupné z www.iom.int)
- Uherek, Z., Skřivánková, K., Weinerová, R.: *Žadatelky o azyl a obchod s lidmi*. UNHCR, Praha 2002.
- Vaničková, E.: *Dětská prostituce*, Grada, Praha 2005
- Vizinová, D., Preiss, M.: *Psychické trauma a jeho terapie*. Portál, Praha 1999
- Vodáčková, D. a kol.: *Krizová intervence*. Portál, Praha 2002.
- Zimmerman, C., Yun, K., Shvan, I., Watts, C., Trappolin, L., Treppete, M., Bimbi, F., Adams, B., Jirapom, S., Beci, L., Albrecht, M., Bindel, J. and Regan, L.: *The Health Risk and Consequences of trafficking in Women and Adolescent. Finding from a European study*. London School of Hygiene and Tropical Medicine (LSHTM), London 2003.
- Zimmerman, C.: *WHO Ethical and Safety Recommendations for Interviewing Trafficked Women*. World Health Organization, Geneva 2003.
- Zimmermann, C. et al: *Stolen Smiles: a summary report on the physical and psychological health consequences of women and adolescents trafficked in Europe*. London: The London School of Hygiene & Tropical Medicine, 2006. (české shrnutí dostupné on line na www.strada.cz)
- Profits and Poverty: The Economics of Forced Labour*. 2014. Mezinárodní organizace práce
- Zpráva o stavu obchodování s lidmi v České republice za rok 2012 a 2013 (dostupné z www.mvcr.cz) www.strada.cz www.mvcr.cz www.lastradainternational.org www.gaatw.org www.antislavery.org

V případě setkání s potenciálně obchodovanou osobou:

a) použijte klasické indikátory obchodování s lidmi formou otázek:

- Nutili Vás k práci, kterou jste nechtěli dělat?
- Pracujete za nedůstojných podmínek?
- Odebrali Vám doklady?
- Nedostávali jste zapláceno?
- Kontrolovali Váš pohyb?
- Ublížovali Vám?
- Podvedli Vás?
- Vyhrožovali Vám?
- Zaměstnavatel či zaměstnavatelka Vás neoprávněně propustil/a, potřebujete pomoc v komunikaci s úřady - výše uvedené podmínky Vás donutily k tomu, že žijete na území ČR nelegálně?

b) zaměřte se na aspekt substandardního bydlení (a to i na poměry sociálně vyloučených lokalit) – například lidé ubytovaní v garáži, sklepě, zahradním domku, apod.

c) dalším ukazatelem/vodítkem mohou být následující situace:

- neromové žijící u romské rodiny či naopak bez zjevné logické vazby (nejsou příbuzní apod.) - různě rodině „vypomáhají“, nebo se o ně tato rodina „stará“. Mohou to být osoby bez domova (zneužívání k práci, žádostem o dávky, úvěrovým podvodům, krádežím apod.), důchodci (odebírání důchodu, přepis majetku), osoby mentálně postižené a zbavené svéprávnosti, migranti apod.
- „cizí“ ženy a dívky žijící u rodiny bez zjevné logické vazby
- „přítelkyně“ někoho z rodiny provozující prostituci (fenomén loverboy)
- vzdálenější příbuzná žijící sama u rodiny (většinou mladá dívka), opět bývají „zvláštní“ důvody, proč se sama přistěhovala
- kdokoli z rodiny provozující prostituci či nesoucí znaky domácího násilí znamená zvýšené riziko (v sociálně vyloučených lokalitách bývá někdy silný tlak na to, aby ženy vydělávaly) – pozor zejména na situaci dětí a mládeže (zde není u obchodování s lidmi nutný ani prvek donucení), rodiny, které cestují mezi Českou republikou a zahraničím (např. Velkou Británií) a společně s nimi jezdí další osoby

Doporučení při kontaktu s potenciálně obchodovanou osobou

Při častějším kontaktu s rodinou buďte vnímaví a obezřetní, pokuste se získat další informace o situaci dané osoby.

Například: „pokud by i pan X něco potřeboval, třeba lékaře nebo dávky, můžu to s nimi také zkusit zařídit...“ nebo „pokud by třeba slečna Y chtěla pozvat své rodiče, mají u vás kde spát?“, apod.

Na obchodování s lidmi se dle paragrafu 168 Zákona č. 40/2009 Sb. vztahuje oznamovací povinnost v případě dospělých i dětí!

Pracovní listy

Jak identifikovat obchodování s lidmi

(specifika pro sociálně vyloučené lokality)

Obchodování s lidmi a vykořisťování jsou nepřipustné.

Obchodování s lidmi a vykořisťování jsou nepřípustné.